

GESCHIEDKUNDIGE
 B E S C H R I J V I N G
 VAN EENE
ZILVEREN MEDAILLE
 OF
 FRIESCHE GELEGENHEIDSPENNING
 VOOR
MICHIEL HÖGELCKO.

Èn als voorwerpen van beeldende kunst, èn als historische monumenten, hadden *Gedenkpennungen* in de algemeene schatting steeds eene hooge waarde. Die waarde, evenwel, rijst of daalt, naar mate de gebeurtenissen, welke zij vertegenwoordigen, van algemeen belangrijken aard waren. Doch ook menig voorval uit de geschiedenis, dat op zich zelf belangrijk is, maar door den stroom der opvolgende gebeurtenissen verdrongen werd, en daardoor aan de vergetelheid scheen prijs gegeven te zijn, roepen zij ons in het geheugen terug; en de ontwikkeling daarvan geeft ons somtijds meer lichts, om tot in den *geest* der tijden door te dringen, dan de bloote vermelding van groote gebeurtenissen, die toch in alle geschiedboeken en in het geheugen van tijdgenoot en nageslacht bestendig genoeg voortleven, om ooit te vreezen, dat zij eene prooi der vergetelheid zouden worden.

Tot zulk eene beschouwing ontvingen wij voor eenigen tijd aanleiding, toen uit den boedel van een, weleer aanzienlijk, Friesch geslacht een zilveren Gedenkpenning aan het licht kwam, wier zeldzaamheid, of liever onbekendheid, dadelijk de opmerking van Penningkundigen tot zich trok.

Sedert dat fraaije stuk aan het Penningkabinet van mijnen geachten vriend, den Heer A. P. H. KUIPERS was afgestaan, zag ik mij de verplichting opgelegd, om geschiedkundig te onderzoeken, bij welke gelegenheid deze penning geslagen was, of welke omstandigheid daartoe aanleiding had gegeven.

Moeijelijk was dit onderzoek in den beginne, want ook onze vriend, de Heer G. VAN ORDEN, de Nestor onzer Penningkundigen, was met ons van oordeel, dat het geen Gedenkpenning van eene algemeen belangrijke gebeurtenis uit de vaderlandsche geschiedenis, maar eene bijzondere gelegenheidspenning zoude zijn, welke ter vereering van een verdienstelijk persoon geslagen was. — Slechts een onzer Friesche Geschiedschrijvers (EVERHARD VAN REYD) gaf mij weldra licht. Zijne vermelding, gevoegd bij enkele narigten van anderen, stelden mij dan ook in staat, een verhaal te geven van de gebeurtenis, welke tot het slaan van den penning aanleiding had gegeven. Maar toen ik mij een jaar later op het *Rijks Archief te 's Gravenhage* met geschiedkundige nasporingen onledig hield, werd ik niet weinig verrast door eene belangrijke ontdekking te dezen aanzien. In het merkwaardige *Archief der Stadhouders van Friesland*, aldaar bewaard, vond ik, namelijk, de

oorspronkelijke stukken en eigenhandige brieven van al de personen, welke in de geschiedenis van den penning als handelend voorkwamen. Hierdoor kreeg ik vollediger berigten en nieuwe inzichten in deze zaak. Ook kwam mij daarna ter hand het verhaal van den Hopman FREDERIK VAN VERVOU, die bij de gebeurtenis zelf tegenwoordig was geweest, en wiens belangrijke MS. *Memoriën* in de Koninklijke bibliotheek te 's *Gravenhage* berusten. Aan deze bronnen is het volgende verhaal ontleend; ofschoon haar overvloed mij, korthedshalve, verplichtte, vele bijzonderheden van ondergeschikt belang achterwege te laten. — Eerst zal ik nu den penning zelven beschrijven, en daarna de aanleiding tot zijn ontstaan mededeelen.

I. BESCHRIJVING VAN DEN PENNING.

De Penning is van zilver, en heeft de grootte en dikte van eene driegulden. Boven aan is een oog van het zelfde metaal vastgehecht, waarin een grootere zilveren ring is besloten, welke den penning het voorkomen geeft, van te eeniger tijd aan eene keten te zijn gedragen. De voorzijde vertoont het gekroonde *Wapen van Friesland*, tusschen de letters O. F., beteekenende *Ordines Frisiae* (*de Staten van Friesland*). De keerzijde stelt voor, het borstbeeld van een krijgsman, met een zwaard tegen den schouder leunende, in de rechterhand, op de zelfde wijze, doch meer verheven en fijner bewerkt, als de Friesche goudgulden en andere vroegere munten vertoonen, schoon *dit* beeld nog

met eene keten om den hals is versierd*. Het duidelijke randschrift bevat, aan de voorzijde, de woorden: MICHAELI. HOEGELCO. 7. (*septem*) COHORTIUM. PRÆFECTO., die, aan de keerzijde, vervolgd worden door: ORDINVM. FRISIAE. DEPUTATI. B. M. D. D. (*bene merenti dono dederunt*) 1591. Waarvan de vertaling is: *Aan den verdienstelijken MICHEL HÖGELCO, Bevelhebber van zeven vaandels, hebben de Gedeputeerde Staten van Friesland dezen Penning geschonken.*

Het heeft derhalve allen schijn, dat dit geen Gedenkpenning is, welke de Staten in ruimen getale hadden laten slaan, met oogmerk om denzelfven aan velen uit te reiken of te verspreiden, maar veeleer, dat van dit stuk slechts één exemplaar tot het vermelde doel is geslagen. De bevreemding, welke zoodanige handelwijze zou kunnen verwekken, valt evenwel geheel weg, doordien uit een naauwkeurig onderzoek van deskundigen is gebleken, dat de penning noch gestampt of gedreven, noch gestempeld of geschroefd is. Er zijn alle kenmerken aanwezig, dat hij uit eene schijf zilvers met het graveerijzer gesneden is, zoo als de beeldhou-

* Het zoude mij niet vreemd voorkomen, dat dit bekende zinnebeeld, door de Staten van *Friesland* op dezen penning en die munt gebruikt, nog een overblijfsel ware van het aloude Wapen van den *Opstalsboom* of van de zeven *Zeelanden* van het vrije *Friesland*, namelijk: een geharnast man met het zwaard op den schouder, onder een boom staande, gelijk de afbeelding daarvan voorkomt bij HARKENROHT, *Oostfriesche Oorsprongkelijkheden*, d. II, bl. 548, en de beschrijving bij HAMCONIUS, *Frisia*, (1620) fol. 88.

wer een bas-relief bewerkt, en dat het beeldwerk en de letters vervolgens gepolijst en het veld mat geponsd is. Deze wijze van bewerking komt ook het meest met de omstandigheden overeen; en tot de vervaardiging daarvan schonk de, in 1580, nieuw opgerigte Friesche munt de beste gelegenheid.

II. GESCHIEDENIS VAN DE AANLEIDING TOT HET ONTSTAAN VAN DEN PENNING.

Sedert de provincie *Friesland*, in 1580, door het afwerpen van de drie kasteelen van *Leeuwarden*, *Harlingen* en *Stavoren*, een openbaar sein en blijk had gegeven van hare afschudding van het Spaansche juk*, mogten de Friezen zich in het bezit der lang gewenschte vrijheid in godsdienst en burgerstaat verheugen. Maar die vrijheid werd hun van de Spaansche zijde bestendig en hevig betwist. Terwijl de wakkere Stadhouder des Konings, FRANÇOIS VERDUGO, de stad en de provincie *Groningen* nog bezat, en van deze zijde dikwijls hevige invalen op den Frieschen bodem deed, had de Spaansche overste TAXIS, in 1586, van eene andere zijde eenen inval in *Friesland* gewaagd, en door zijne strooptogten en moorden, maar meer nog door zijne overwinning bij *Boxum*, de gemoederen der inwoners met schrik vervuld. Gelukkig dus, dat de oude Stadhouder MERODE kort te voren was

* Zie de *Gedenkpenningen*, op deze gebeurtenis geslagen, afgebeeld bij VAN LOON, *Penningkunde*, I. 281.

vervangen door den even bekwamen als dapperen Graaf WILLEM LODEWIJK VAN NASSAU, die in verschillende gevechten en belegeringen van schansen in *Groningerland* aldra toonde, dat VERDUGO in hem een tegenstander vond, zoo als de nood des lands dien eischte.

Naast hem streden verscheidene moedige krijgsoffizieren, met wier hulp hij eenige belangrijke verschansingen in *Groningerland* bemagtigde, en verdere voordeelen op den vijand behaalde.

Een der voornaamste van deze bevelhebbers was MICHEL HOEGELCKE of HÖGELKO (gelijk zijne handteekening was), die ten jare 1589 als Overste Luitenant van zeven vaandelen, van het regiment van Graaf WILLEM LODEWIJK, Superintendent of Opperbevelhebber was van de bezetting in de kleine vesting *Nijezyl* of *Nieuwe Bomsterzyl*, in het *Westerkwartier* van de Provincie *Groningen*, niet ver van de *Hunse* en de *Friesche* grenzen, benoorden *Grijpskerk* gelegen. Gelijk zijn naam genoegzaam aanduidt, was hij een Duitscher van geboorte, en hoogst vermoedelijk kwam hij in 1572 met de eerste vreemde benden onder SCHOUWENBURG en BRONKHORST in *Friesland**. Niet voor 1585 komt hij echter met name bij onze Geschiedschrijvers voor. Hij was toen Hopman, en er wordt van hem gezegd, dat hij toen de schans bij *Schooterburen* of *Oudeschoot* aanlegde, en daarna door de Staten naar *Duitschland* werd afgevaardigd, om

* Die benden waren toen, volgens SCHELTEMA, uit alle volken zamengeraapt. *Staatkundig Nederland*, d. II, bl. 501.

vier vaandels knechten op te rigten*. Nadat hij aan deze blijken van vertrouwen voldaan had, werd hem het oppergezag van de schans *Oterdum*, ten zuidoosten van *Delfzijl* aan de *Eems* gelegen, opgedragen, in welke betrekking hij in Julij 1586 door onzen geschiedschrijver, Hopman FREDERIK VAN VERVOU, werd vervangen*, terwijl hij zich met zijne kompagnie naar *Dockum* begaf.

Intusschen was de Overste Luitenant van het krijgsvolk in *Friesland*, STEIN MALTISSEN, na zijne nederlaag en gevangenschap, weder in dienst van den Deenschen Koning overgegaan. Gedeputeerde Staten keurden niemand waardiger, zijne plaats te vervullen, dan HÖGELKO, dien zij daarvan in Maart 1587 toezegging deden, met belofte van honderd daalders soldij in de maand. De Stadhouder, evenwel, benoemde gelijktijdig, volgens de aanstelling van den Graaf VAN LEYCESTER en den Raad van State, zekeren Overste PETER VAN SEDLNITZKY, een Vrijheer, uit *Bohemen* afkomstig, tot Overste Luitenant over al het krijgsvolk, te voet en te paarde. Natuurlijk veroorzaakte deze dubbele benoeming groote verschillen tusschen de Staten en den Stadhouder, daar het aldra bleek, dat de benoeming van HÖGELKO, zoo als VERVOU zegt, » in spijt » van sijne Genade geschiedt ware,» ten einde te

* WINSEMIUS, *Chronique van Friesland*, fol. 755; VAN REYD, *Nederlantscher Oorlogen*, fol. 64.

† Zie WINSEMIUS, fol. 755, en vervolgens op fol. 763 en 770, waar zijne opgaven en aanvragen ten behoeve van de schans voorkomen. Hij wordt daar MICHIËL HUYLCK ofte HOEGELKE genoemd. En VERVOU, *Memoriën*, MS. fol. 35.

beproeven, of men daardoor SEDLNITZKY, tegen wien de Staten ingenomen waren, niet konde keeren, daar men geene twee Oversten te gelijk begeerde. Beide benoemingen bleven echter in kracht; doch men zag zich, bij het geven der commissiën, verpligt, dezelve zoodanig te wijzigen, dat HÖGELKO, onder de vleijendste betuigingen van zijne » vromicheyd, ervarentheyd ende trouwe dienst, » sten, deze landen sinds vele jaren bewezen, » aangesteld werd tot Overste Luitenant over zeven vaandelen voetvolk, terwijl SEDLNITSKY in zijne vroegere benoeming bevestigd werd: evenwel, volgens de uitdrukking van de Staten op den eerstvolgenden Landsdag, » tot naerder dispositie van » den Lantschappe." En daar men nu twee, in plaats van één Overste in dienst had, werd hun beider » excessive gagie" met 50 gulden tafelgeld ter maand verminderd*.

Men kan zich gemakkelijk voorstellen, dat HÖGELKO door zoodanige handelwijze zich zeer gekrenkt moest gevoelen. Bij herhaling betuigt hij in zijne brieven aan den Stadhouder, in het Hoogduitsch geschreven, dat hij nooit verzocht had om Overste Luitenant te zijn; dat de Staten hem die betrekking hadden toegezegd op de zelfde voorwaarden als STEIN MALTISSEN haar bekleed had; dat hij de nu veranderde commissie niet kon aannemen, omdat zij eene belediging, van zijnen goeden naam was, daar hij anders voor zeventien jaren trouwe diensten niets dan schande zoude inoogsten; en

* Zie de *Staats-Resolutie* deswege in het *Vriesch Charterboek*, IV deel, fol 708.

dat, zoo aan zijn verlangen en de beloften der Staten niet voldaan kon worden, hij bij voorraad liever Hopman wilde blijven tot gelegener tijd, daar ook de overige Kapiteinen geene twee Oversten gehoorzamen wilden. » Ja, » eindigt hij een zijner brieven: » God Almagtig weet, dat ik niets uit » hoogmoed, maar wel tot behoud mijner eer vor- » dere!» In zijne laatste brieven, van Januarij 1589, gaf hij echter zoo veel toe, dat hij verklaarde SEDLITZKY te willen erkennen voor zijnen Overste Luitenant, wapenbroeder en bevorderaar; evenwel in zóó verre, dat, als zij te zamen in één garnizoen mogten komen, hij SEDLITZKY alleen dán wilde gehoorzamen, als de Stadhouder uitlandig was; terwijl hij anders niemand dan dezen en de Staten onderdanig wilde zijn. Hierop antwoordde de Graaf hem twee dagen later (13 Januarij 1589) in den zelfden geest, daar hij SEDLITZKY, als zijn plaatsbekleeder, bij zijne afwezigheid de autoriteit en het oppergezag toekende.

Hiermede scheen de zaak dus volkomen bevredeigd te zijn, en zeker zoude zij geene verdere gevolgen gehad hebben, indien men elke aanraking van de beide Oversten had kunnen of willen vermijden: want hoe regtschappen het vermelde gedrag van HÖGELKO ook ware, de teleurstelling, hem aangedaan, was te groot geweest, om haar geheel te kunnen vergeten. Maar wat gebeurt er?

Toen VERDUGO, in de maand Junij des jaars 1589, met zijne benden naar het oostelijk gedeelte der provincie *Groningen* was getrokken, om de schans *Reide*, kort te voren door Graaf WILLEM LODEWIK genomen, te ontzetten, scheen er eene

gunstige gelegenheid te zijn, om de schans *Nijezyl* met proviand te versterken. Sedert HÖGELKO in het begin van dit jaar *Dockum* verlaten, en in Maart met Kapitein SCHAY de schans *Ematil* of *Enumatil* op eene loffelijke wijze veroverd had*, was hem het opperbevel van de vesting *Nijezyl*, waarin slechts twee vaandelen lagen, toevertrouwd. — Terwijl nu de beide Hoplieden FREDERIK VAN VERVOU en PETER FOPSEN, op het Collegie staan wachten op de bevelen van den Stadhouders en de Gedeputeerden omtrent het gemelde konvooi, komt er berigt, dat de Overste SEDLITZKY uit *Holland* teruggekomen was; en dadelijk daarop werd deze gelast, om met de gemelde Hoplieden en 450 manschappen, het transport naar *Nijezyl* te geleiden. Of dit nu louter toeval, dan wel eene listige poging ware, is onbeslist. Den 19 Junij begaven zij zich naar *Dockum* op weg, waar zij 90 wagens vonden, met rogge, mout, stokvisch, zout enz. geladen. Gedurende den nacht trokken zij hiermede voort, en kwamen met het aanbreken van den dag tusschen *Visvliet* en *Grijpskerk*. Om zeker te gaan, had VERVOU uit *Dockum* aan HÖGELKO geschreven, dat hij vóór hunne aankomst 50 man naar *Grijpskerk* zoude zenden, dewijl men voor de vijandelijke benden uit de schans *de Opslag* of uit *Grijpskerk* vreesde. Niettegenstaande HÖGELKO aan dit verzoek voldaan had, en het konvooi zelf 450 man sterk was, zag men, bij *Grijpskerk* gekomen, plotseling zich door eene menigte ruiters en

* Dit geval wordt verhaald bij WINSEMIUS, fol. 798, en VAN REYD, fol. 151.

knechten aangevallen, die ten doel hadden, om hun het intrekken in de schans te beletten. Hierdoor ontstond eene schermutseling, bij welke drie wagens van den weg in de sloot vielen, ofschoon men na weinig tijds gelukkig *Nijezyl* bereikte, en zonder verdere verliezen behouden binnenkwam.

Nadat nu de proviand gelost en geborgen was, nam men in overweging, op welke wijze de terugtogt het veiligst kon worden ondernomen. Er werd dan besloten, dat HÖGELKO zijnen Hopman TJAARD JANSEN WEDERSPAN met 60 man te scheep naar *Grijpskerk* zoude zenden, met last aan dezen, om 30 man vooruit te laten gaan, ten einde te onderzoeken, of de vijand nog in dit dorp ware, en, zoo deze het dorp verlaten had, daarvan een teeken te geven door het omdraaijen van den molen. Doch deze krijgslieden, wier voorzigtigheid, naar VAN REYD meent, in de zelfde mate verminderd, als hun moed, door het gebruik van den aangebragten Spaanschen wijn, vermeerderd was, begaven zich allen te gelijk en in wanorde uit de schepen, doch vonden aldra zoo dapperen tegenstand van de vijandelijke knechten en ruiters, dat in een hevige gevecht op het lage land 30 à 40 hunner op de plaats bleven, en onder dezen de Vaandrig HEYNDRICK VAN LUBICK of LUBECK*, die een stiefzoon was van HÖGELKO. Zoodra deze uit *Nijezyl* de schermutseling der zijnen met den vijand bemerkte, vreesde hij het ergste gevaar. Als een wanhopige trad hij uit de vesting naar SEDLNITSKY

* Dus geeft WINSEMIUS, fol. 756, zijnen naam op, dien VAN REYD verzwijgt.

toe, die met zijne 450 man en ruim 80 wagens op den weg reisvaardig stond, en het gevecht koelbloedig aanschouwde, hem dringend verzoekende of biddende, zijne uitgetrokkene manschappen ter hulp te komen en te ontzetten, roepende: „Trekt voort, mannen! trekt voort!”

SEDLNITZKY weigerde dit, en gaf voor, dat hij geene de minste kennis had van de sterkte des vijands, waarmede hij zich moest meten, ofschoon hij deze in den eersten aanval van dien morgen reeds had leeren kennen. Hij ging zelfs verder, en beredeneerde, dat, *als* hij tegen den overmagtigen vijand ongelukkig streed, het dezen dan weinig moeite zoude kosten, om de bijna geheel van manschap ontbloote *Nijezyl* in te nemen, en het gansche onbezette oostelijke deel van *Friesland*, of althans eenige ontbloote steden (!), te doen beven; te meer, dewijl de Stadhouder met 800 man afwezig was. Geen wonder, dat al deze voorwendsels bij den hevig ontroerden HÖGELKO geen ingang vonden. *Nu* was er dadelijk gevaar, — *zijne* knechten, die ten dienste en ter wille van SEDLNITZKY uitrokken, waren in nood, — en nu was het, volgens zijn oordeel, *diens* dringende pligt, hen niet koelbloedig te laten omkomen, maar met zijne 450 manschappen te helpen. Toen nu de Overste bij zijne ontschuldiging bleef, en bij de aannadering van den vijand met de zijnen in de vesting terugtrok; — toen al de aansporingen van HÖGELKO ijdele klanken waren, en toen hij eindelijk van den terugkeerenden Hopman WEDERSPAN de tijding van die nederlaag en het sneuvelen van zijnen zoon met zekerheid vernam; — toen barstte

de verontwaardigde krijgsman in eenen vloed van woorden en verwijtingen los, schold SEDLITZKY voor eenen lafhartigen en trouweloozen man, die zijn zoon en soldaten op de slagbank gebragt en in den nood verlaten had, zeggende, dat hij als een schelm waardig was zijn kop te verliezen. Nog dien zelfden nacht deelde hij in een brief zijne verontwaardiging over dit gedrag aan Gedeputeerde Staten mede.

Deze hoon was voor SEDLITZKY onduidbaar; en zijne zucht naar wraak en voldoening steeg ten top, toen hij, na de schans met schepen verlaten te hebben, te *Leeuwarden* terugkwam. Met moeite werd hij toch deze stad ingelaten, en overal bespeurde hij, dat de ingezetenen tegen hem ingenomen — en de Gedeputeerden zeer misnoegd waren over zijn gedrag, dat hun door HÖGELKO met zulke donkere kleuren was afgeschilderd. Hierop klaagde hij HÖGELKO bij den Stadhouder aan, en eischte voldoening van eer. Deze zond uit *Reide* een bevel, dat de Oversten bij voorraad hun ambt vervullen en 's lands dienst verzorgen zouden, zonder elkander verder met woorden of daden te beledigen, belovende de zaak spoedig te zullen onderzoeken, om de partijen regt te laten wedervaren. Dit onderzoek en de bijeenkomsten te *Dockum* en te *Kollum* gehouden, zoowel als de pogingen, om beiden door een minnelijk verdrag te bevredigen, duurden zeer lang, en veroorzaakten hevige verschillen, ook tusschen sommige onderling verdeelde Staatsleden, daar ieder hunner voor een der Oversten partij trok. Wat meer is, zij zetten hen in het heimelijk aan, om toch vol te houden

en niets toe te geven; maar juist daarom, gelijk VAN REYD en VEROU beide te kennen geven, dewijl men niet ongaarne zag, dat deze uitheemsche Krijgsoversten twisten, ten einde hieruit gelegenheid te bekomen, om van beiden ontslagen te worden, en een Friesch inboorling in hunne plaats te stellen. Anderen vreesden nochtans, dat deze hoog gerezene twist voor 's lands belangen schadelijk mogt worden, en wenschten daarom, dat de zaak, hoe eerder hoe beter, uitgewezen wierde. Onder deze behoorden althans de Staten van *Friesland*, daar deze op den Landsdag van het volgende jaar 1590 begeerden en verzochten, dat de Stadhouder en Gedeputeerde Staten, ter voorkoming van meerdere ongeregeldheden onder de soldaten, » in de questie van de beyde Ouersten Lieutenanten » HÜGELKE ende SINISCO, tot meeste welstant vant » Vaderlant, ende tot minste quetsinge van de beyde » Lieutenanten, in tijts mogten disponeren*.”

Maar hiermede werd weinig gevorderd in dit moeilijk geschil: want reeds lang was het gebleken, dat de Stadhouder de zijde van SEDLNITZKY hield, en dat de Gedeputeerden HÜGELKO begunstigten. Het scheen dus niet lang twijfelachtig, of de uitspraak van de Gedeputeerden zou het pleit ten voordeele van HÜGELKO beslissen. Maar de Stadhouder beweerde met bondige redenen, dat de zaak der uitspraak van het *Krijgsgerigt*, aan welks hoofd *hij* stond, onderworpen was, en dat het de hoogheid der provincie geenszins zou krenken, wanneer zij, in een bijzonder geval, gelijk

* Zie *Charterboek*, deel IV, fol. 756 en 757.

hier, van hare oppermagt afstand deed ten behoeve van eene wettige reglbank: — even als de uitspraken van het Kamergerigt te *Spiers* en de parlementen van *Frankrijk*, in zaken van justitie, hooger gezag hadden, dan die des Keizers en des Konings.

En evenwel was die Stadhouder edelaardig genoeg, om bij de uitspraak in dit geschil zijne stem te weigeren, en nog den 29 September 1590 aan de Regters een bevel te geven, om volkomen onpartijdig, en niemand te lief of te leed, te handelen. Terwijl nu SEDLITZKY zijne zaak in de hofstad overal op het gunstigste voordroeg, alsof hij HÖGELKO geproviandeerd had in het aanzien van den vijand, die dit poogde te beletten, en dat hij nogtans met woorden en brieven door hem belasterd was; terwijl hij op voldoening bleef aandringen, en zelfs begon te dreigen, zoo men hem die niet spoedig verschafte; terwijl hij den beroemden regtsgeleerde JACOB BOURICIUS tot zijn Advokaat had, en geene middelen tot verdediging onbeproefd liet, — ging het met de zaak van den afwezigen HÖGELKO minder voordeelig. Want in Januarij gaf hij te kennen, het geschil of mondeling voor het Malefaitsgerigt te willen afdoen, of het geheel te vergeten; in Februarij was hij door de aansporing van sommige Gedeputeerden zoodanig opgezet, dat hij op eenen hoogen toon voor het Krijgsgerigt zijne verantwoording deed; daarna draalde hij zoo lang met het beantwoorden van de remonstrantie van zijne partij, dat hij het misnoegen des Stadhouders opwekte; en eindelijk vaardigde hij een zeer ongeschikt persoon, SYMON SYURDTS of SIMEN

PUNTROK geheeten, als zijn volmagt voor het Krijgsgerigt af, waardoor hij niet veel goeds bewerkte, al was het ook, dat Gedeputeerde Staten zeer voor zijne belangen ijverden.

Nadat nu eene menigte getuigen scherpelijk gehoord, en de berigten aangaande het voorgevallene met den vijand en de sterkte van deszelfs magt ingewonnen waren, werd de sententie van het Krijgsgerigt op den 3 October 1590 te *Leeuwarden* uitgesproken. Hierbij werd verklaard, dat SEDLITZKY zijnen plicht als een voorzigtig bevelhebber gedaan had; dat hij ten onrechte gescholden was, en dat de gesneuvelden zich zelve roekeloos in het gevaar gestort hadden. HÖGELKO werd dus in het ongelijk gesteld, en daar men verklaarde, dat hij zijne partij onregtvaardig beschuldigd had, zoo werd hij verwezen in eene geldboete van 1000 gulden aan het *Sint Anthonij-Gasthuis* te *Leeuwarden*, ten behoeve van arme, kranke en gewonde krijgslieden, benevens in de kosten van het proces, welke VERVOU op 1200 gulden begroot*.

Deze uitspraak verwekte bij sommigen verwondering; bij anderen afkeuring; te meer, dewijl HÖGELKO zelf voor zijne regters betuigd had, dat

* Vreemd mag het schijnen, dat deze uitspraak niet voorkomt in het MS. *Sententie Boeck Belangende den Keyserlijcken Malefitz Rechten, samt den Executien uyt dien gefolghet*, van 1589 enz., nog in het Archief der Auditie Militair van *Friesland* berustende, zoo als mijn vriend, de Heer en Mr. A. VAN HALMAEL Jr. mij, nevens meerdere bijzonderheden hiertoe betrekkelijk, heeft opgegeven. Anders komt de naam van HÖGELKO hierin tweemaal als *Overste Luitenant van Zijne Excellentie* voor.

de gesprokene scheldwoorden hem, door den drang der gevaarvolle omstandigheden geperst, uit ongeduldigen ijver en eene natuurlijke ontroering over het zien sneuvelen van zijnen zoon, waren ontvallen, zonder op de vermoedelijke sterkte des vijands acht te geven. Daarom waren er velen, die, met zijne vaderlijke smart bewogen, hem en zijn lot beklaagden, en daarom legden zijne regters hem ook geene andere vergoeding dan geldstraf op.

Graaf WILLEM LODEWIJK viel daarenboven in dezen moeilijken toestand, in weêrwil van de vermelde blijken van onpartijdigheid, den ondank van beide partijen te beurt: want de Overste SEDLNITZKY klaagde, dat hij geene genoegzame voldoening voor het schenden van zijne eer bekomen had, en dat zijne partij ongekrenkt gelaten werd; waarom hij kort daarna het vonnis, benevens zijne remonstrantie, in openbaren druk liet uitgaan. HÖGELKO, daarentegen, nam zijn afscheid, en ontving den 16 Januarij 1591 van den Stadhouder een paspoort, waarin deze verklaarde, dat hij hem getrouw gediend, en zich als een dapper en eerlijk krijgsman gedragen had, verzoekende ieder, zijn persoon en zijne goederen veilig te willen laten doortrekken. Doch weinige dagen voor zijn vertrek uit deze landen, gaf hij, in navolging van zijne partij, een gedrukt boekje in het licht, waarin hij den Graaf en zijne regters van partijdigheid te hemwaarts beschuldigde*. Dat de Stadhouder deswege

* Daar zelfs ook het boekje van SEDLNITZKY onder de stukken op het *Rijks Archief* aanwezig is, zoo deed het mij leed, dat het werkje van HÖGELKO bij deze, anders zoo volledige, verzameling bescheiden ontbrak.

eene verdediging schreef van zijn gehouden gedrag, — dat hij nogmaals het gezag van het Krijgsgericht bij de Gedeputeerden moest handhaven, — dat hij deze vruchteloos vermaande, om HÖGELKO en anderen geene afschriften van de processtukken mede te deelen, — dat deze Staten zich weder over het gebeurde misnoegd betoonden, — dat de regters zich op hunne beurt over het » giftig boek-ke van HÖGELKO » beklaagden, en daarop herstelling van eer eischten, — en dat, zoo als VEROUV wil, ook de geschillen met KAREL ROORDA invloed op dit geding hadden, — dit alles kunnen wij slechts aanstippen, om niet te uitvoerig te worden over de menigvuldige blijken van den twistgierigen geest, welke er toenmaals heerschte tusschen den Stadhouder en de Staten, en tusschen de landen en steden van den jeugdigen vrijstaat, die zich inwendig dus verteerde, terwijl hij uitwendig nog steeds door den pas verjaagden vijand bestookt werd.

Maar wat wij hier ten slotte bijzonder moeten vermelden, is, dat Gedeputeerde Staten HÖGELKO tot het einde toe bewijzen gaven van hunne gunstige gezindheid over zijn persoon en gedrag. Doch zij wilden meer doen; zij wilden hem een openlijk en duurzaam blijk geven van hunne achting, ten einde daardoor tevens, zoo als VAN REYD het uitdrukt, zijne wonde eenigermate te zalven. Bij het scheiden, namelijk, vereerden zij hem een halsieraad of *gouden keten*, waaraan (hoogst vermoedelijk) deze boven beschrevene *Gedenkpenning* hing, welke hem tot verdediging van zijne eer bij anderen, en ter goeder gedachtenis aan zijne voormalige

Overheden, moest verstrekken; — een geschenk, » waaruyt,» gelijk VERVOU aanmerkt, » men lichtelijcken oordeelen kunde, wat gunst zij hem toe- » droegen*." Het is deze gedachtenis- of eerepenning, welke het nageslacht thans nog de ongelukkige

* Zie VERVOU, *Memoriën*, MS., fol. 42; VAN REYD, *Nederlantscher oorlogen*, fol. 158. Het is vreemd, dat beide schrijvers alleen van de keten en niet van den penning gewagen, schoon wij vermoeden, dat de penning wel dege- lijk daaraan gehangen zal hebben. Hij toch was de toe- eigening of het opschrift van de keten, die immers op zich zelve een onvolkomen geschenk was, om gedragen te worden, zonder verder versiersel of eere teeken. Dat wij bij de vermelding van zulk eene keten ook stilzwijgend aan een penning of medaillon moeten denken, blijkt tevens uit BRANDT, *Leven van DE RUITER*, fol. 199 en 530, 551, waar de Koning van *Frankrijk* in zijnen giftbrief alleen spreekt van eenen *halsband*, schoon BRANDT daarbij ver- meldt, dat daaraan een gedenkpenning hing. Zoo zegt ook MOONEN, op fol. 1053: *Wie ciert de keten best van Frank- rijk Sint MICHEL*.

Niemand verwondere zich voorts over eenen zilveren penning aan eene gouden keten. In die dagen van kom- mer en druk was er eer gebrek dan overvloed, om de ge- schenken zulk eene hooge innerlijke waarde te geven, als in de volgende bloeiende eeuw dikwijls plaats had. Ook is het nog altijd twijfelachtig, of deze penning de zelfde is, die aan HÖGELKO werd geschonken, dan of het eene proef is, welke de Staten voor zich vooraf in zilver had- den laten vervaardigen. Anders moest de penning na het vertrek van HÖGELKO weder in *Friesland* teruggekomen zijn. Of zou er naar dit exemplaar een gouden penning voor HÖGELKO gegoten zijn? Of zijn keten en penning verguld geweest? — Zonderling is het, dat ik in de oorspronkelijke *Resolutiën van Gedeputeerde Staten van Friesland* te vergeefs naar eenige vermelding van dit feit gezocht heb.

omstandigheid herinnert, waarin de ligtzinnigheid van eenige weinigen den wakkeren krijgsbevelhebber en den regtschapeu vader stortte, en welke hem op het verlies van zijne rust, van zijnen zoon, van zijne krijgsmans-eer en van zijn ambt in dit gewest te staan kwam.

En nu zijn volgend lot? Heeft de geschiedenis ook dit voor ons bewaard? O ja, lezers! en hoe gaarne ik ook den verschrikkelijken toestand, waarin hij zijn leven eindigde, verzwegg, zoo moet ik, ter voltooiing van het geheel, nog dit hier bijvoegen: dat HÖGELKO naar zijn vaderland terugkeerde, en eenige jaren daarna te *Lubeck* overleed, — niet slechts van zijn verstand beroofd, maar zelfs zóó krankzinnig, dat men verplicht was, hem zijne lichamelijke vrijheid te benemen en af te sluiten.

Ingevolge Staats-Resolutie werd ook de Overste SEDLITZKY afgedankt. VERVOU zegt, dat hij, zonder vereering, naar *Holland* reisde, schoon hij nog in 1597 onder de Groninger Hoplieden voorkomt*. Zeker is het, dat hij niet lang daarna in dienst van Prins MAURITS overging als Wachtmeester Generaal, welke betrekking hij nog vele jaren met groote eer en tot genoegen des Prinsen heeft waargenomen. — Ingevolge het verlangen van de Staten werd door den Stadhouder en de Gedeputeerden gezamenlijk een Friesch inboorling, en wel de oudste Hopman TAKO VAN HETTINGA, de zoon van

* WINSEMIUS, fol. 836 en 799, hoewel hij zijn naam telkens anders spelt. Doch dit is niet vreemd, daar hij ook in het *Charterboek* telkens verschillend genoemd wordt.

den vermaarden *HOMME VAN HETTINGA*, in plaats van de beide vreemde bevelhebbers, tot *Overste Luitenant* over al de dertig Friesche vaandels verkozen*.

W. EEKHOFF.

* Men zie over dezen dapperen krijgsman, die soms ook *HITTINGA* en *HOTTINGA* genoemd wordt, *Charterboek*, deel IV, fol. 797, 972, 1067; *WINSEMIUS*, fol. 553, 555, 752, 781 enz.; *MARCUS, Sententiën van Alva*, bl. 192, en *TE WATER, Verbond der Edelen*, deel II, bl. 459, 460.
I.